

De Eed van het Brugse smedenambacht (1783), een groepsportret van Bernardus Fricx

Op *De Eed van het Brugse smedenambacht* van Bernardus Fricx (1750-1814) zijn nachtmannen afgebeeld.¹ Centraal op de achterwand van de ambachtskamer staat hun patroonheilige Eligius. De namen van de leden van de Eed tijdens het dienstjaar 1782-1783 worden vermeld bovenaan op het middenpaneel. Het groepsportret is een momentopname van een bestuursvergadering.

In de literatuur is aan dit Brugse corporatiestuk weinig aandacht besteed.² Er is geen onderzoek gedaan naar de biografieën en professionele activiteiten van de geportretteerden. Ook is niet eerder nagegaan wat de mogelijke intentie is geweest van de opdrachtgevers van dit werk. De bestelling van een vrij duur groepsportret is immers niet vanzelfsprekend voor een ambacht met financiële problemen. De nieuwe archivalische gegevens in dit artikel laten toe om, vanuit een contextuele benadering, de iconografie van het schilderij en de mogelijke intenties van de opdrachtgevers te verduidelijken. Daardoor wordt een kunsthistorische vergelijking mogelijk met oudere Brugse groepsportretten en met het enige andere in de Nederlanden bewaarde corporatiestuk van smeden, *De prediking van de H. Eligius en portretten van leden van het Antwerpse smedenambacht* (1588) van Ambrosius I Francken (1544/45-1618).³

Pieter Ledoux (1730-1807) heeft in de *Levens der kunstschilders* uit 1796 een kort stuk gewijd aan zijn tijdgenoot Bernardus Fricx.⁴

1 Olieverf op doek, 196 x 270,5 cm, 1783, B. Fricx, Musea Brugge, inventarisnr. 0000. GRO1285.1.

2 H. PAUWELS, *Groeningemuseum, Catalogus*, Brugge, 1960, p. 169; V. VERMEERSCH, *Gilden en ambachten*, Brugge, 1988 (Museumpromenade, 2), p. 18-20; F. BONNEURE, 'Fricx Bernard', in: *Lexicon van Westvlaamse beeldende kunstenaars*, Kortrijk, 1993, deel 3, p. 88; H. VLIEGHE, *Stedelijke Musea Brugge, Catalogus schilderijen 17de en 18de eeuw*, Brugge, 1994, p. 110.

3 Olieverf op paneel, midden 250 x 188 cm, luiken 260 x 89 cm, 1588, Ambrosius I Francken, Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, inventarisnr. 576.

4 BRUGGE, *Stadsarchief* (verder SAB), Oud Archief (verder OA), 409, Academie, 230, P. LEDOULX, *Levens der konst-schilders, konstenars en konstenaeressen soo in t*

Bernardus Fricx, *De Eed van het Brugse smedenambacht*, 1783, olieverf op doek, Brugge, Musea Brugge, © Lucas - Art in Flanders vzw, foto Dominique Provost

Nadien wordt Fricx in de kunsthistorische literatuur slechts sporadisch vermeld. In het laatste deel van deze bijdrage bespreken we niet eerder gepubliceerde archivalische gegevens over het leven en de artistieke productie van deze vergeten Brugse schilder.

HET BRUGSE SMEDENAMBACHT

Het smedenambacht is één van de oudste ambachten van Brugge. De smeden beschikken reeds in de 13de eeuw over een eigen keure.⁵ In de 14de eeuw nemen zij deel aan militaire expedities naar Dowaai, Gravelingen en Kassel.⁶ De beroepsorganisatie van de smeden is een Brugs hoofdambacht, dat medezeggenschap heeft in het stadsbestuur.⁷ Verschillende corporaties hangen als letten of aparte onderdelen af van het smedenambacht. Dit is onder meer het geval met de slotenmakers, de koperslagers, de hoefsmeden, de nagelmakers en de goud- en zilversmeden.⁸

Om lid te worden van het ambacht dient men het beroep als meester zelfstandig uit te oefenen. Daarvoor moet men aan bepaalde voorwaarden voldoen, zoals poorter of volgerechtigde burger zijn van de stad, de leertijd van vier jaren bij een vrij meester volledig hebben doorgemaakt en de meesterproef hebben afgelegd. Na de leertijd worden de meeste smeden niet meteen lid van het ambacht, maar zijn zij gedurende enkele jaren gezelschap bij een andere

schilderen beeld-houwen als ander konsten de welke van de stadt Brugge gebooren syn ofte aldaer hunne konsten geoeffent hebben, 1796, f. 171; J.L. MEULEMEESTER, 'Doulx, Pieter le, schilder en schrijver', in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, Brussel, 1990, deel 13, kolom 248-251.

- 5 J. GAILLIARD, *De ambachten en neringen van Brugge, of beschrijving hunner opkomst, bloei, werkzaamheden, gebruiken en voorregten*, Brugge, 1854, facs. uitg. 1977, Brugge, p. 107-118.
- 6 A. STROOBANTS, 'De slotenmakers als onderdeel van het Brugse smedenambacht', in: R. DECLERCQ, J. LEM & D. VANLOOKE (red.), *Open of dicht. Geschiedenis van sleutel en slot*, Nieuwpoort, 1998, p. 62-69.
- 7 P. DESTOOP, 'Particularités sur les corporations et métiers de Bruges', in: *Annales de la Société d'Emulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre*, Tome 1, 2e Série (1843), p. 133-166; E. VANDEN BUSSCHE, 'Les métiers de Bruges', in: *La Flandre, Revue des monuments d'histoire et d'antiquités*, 7 (1875), p. 223-238 en 359-370.
- 8 GAILLIARD, *De ambachten en neringen van Brugge*, p. 108-111.

meester om zich verder te bekwamen en om voldoende kapitaal op te bouwen voor een eigen werkplaats.⁹

De Eed is het jaarlijks wisselende bestuur van het ambacht. De deken is de voorzitter van het bestuurscollege. De andere leden worden aangeduid als gezworenen of vinders.¹⁰ De bestuursleden leggen de eed van getrouwheid af tegenover de stadsmagistraat. Die heeft hen gekozen uit een door het ambacht opgemaakte dubbele kandidatenlijst. De gouverneur of penningmeester heeft geen beslissingsrecht. De klerk heeft een zuiver administratieve functie. Hij doet de boodschappen en vervult taken zoals het opstellen en bijhouden van de inschrijvingsregisters. De ouderlingen zijn afgetreten leden van de Eed, die raad geven bij vooral financiële zaken.

De smeden bezitten een gebouwencomplex in de naar hen genoemde Smedenstraat. Aanvankelijk is het een tehuis voor armen van het ambacht. Vanaf de 14de eeuw wordt dit *Sinte Looy's huse* uitgebreid met godshuizen, een ambachtskamer en een kapel.¹¹

De tweede helft van de 18de eeuw is voor steeds meer ambachten in de Oostenrijkse Nederlanden een zeer moeilijke periode. De voorrechten van de ambachten worden door de overheid afgebouwd, hun politieke macht is minimaal en zij hebben een zware schuldenlast.¹² Dat is ook het geval in Brugge. De smeden kunnen

9 A. SCHOUTEET, 'Ambachten te Brugge onder het ancien régime', in: W.P. DEZUTTER & L. GOETINCK (red.), *Op en om de bouwwerf. Ambachtswezen-oud gereedschap, Catalogus*, Brugge, 1975, p. 15-26; A. VANDEWALLE, 'De ambachtsbesturen van de corduaniers, de timmerlieden en de schrijnwerkers. Inleiding', in: A. VANDEWALLE (red.), *Brugse ambachten in documenten. De schoenmakers, timmerlieden en schrijnwerkers (14de-18de eeuw)*, Brugge, 1985 (Brugse Geschiedbronnen, 16), p. 11-16; STROOBANTS, 'De slotenmakers', p. 62-69; J. DUMOLYN, 'De Brugse ambachtsbesturen tijdens de late middeleeuwen: enkele institutionele en rechtshistorische aspecten', in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, 147 (2010), p. 309-327.

10 Vinders zijn door het stedelijk bestuur aangestelde keurmeesters, die met de deken een gilde of ambacht besturen. J. VERDAM, *Middelnederlandsch Handwoordenboek*, 's-Gravenhage, 1956, p. 715.

11 A. MAERTENS, *Gids der Brugsche godshuizen*, Brugge, 1940, p. 73-74; J. DE SMET, 'Het Sint-Elooisgasthuis te Brugge in 1399', in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, 98 (1961), p. 92-98; M. RYCKAERT, 'Ambachtshuizen te Brugge. De huizen van de timmerlieden, de metselaars, de tegeldekking en de kapel van de smeden', in: *Op en om de bouwwerf*, p. 37-53.

12 H. VAN HOUTTE, *Histoire économique de la Belgique à la fin de l'Ancien Régime*,

hun jaarrekeningen in 1769-1772 nog met een batig saldo afsluiten, maar stapelen nadien de verliezen op. In 1781 zijn de schulden opgelopen tot meer dan 223 ponden groten. Van 1679 tot 1781 spenderen zij jaarlijks gemiddeld 36 ponden groten aan reparaties van hun kapel en huizen.¹³ Bij keizerlijk decreet van 19 april 1783 worden de Brugse smeden verplicht hun financiën te saneren. Zij verkopen zeven huizen in de Smedenstraat *om aldus bevrijdt te wesen van de jaerlijksche swaere reparatien, die den ambaghte meer ende meer ten achteren braghte, ende om met het provenu der te doene vercoopinge soo veel mogelijk de lasten vanden selven ambaghte af te leggen*.¹⁴ Met de opbrengst van 981-8-3,5 ponden groten lossen de smeden drie zware renten af. De jaarrekening van 1783 wordt afgesloten met een positief saldo. Daarmee doen de smeden het beduidend beter dan andere Brugse ambachten, waaronder de timmerlieden, de brouwers en de vleeshouwers, die in 1784 een gezamenlijke schuld hebben van 48.000 ponden vlaams.¹⁵ Wellicht was het gunstige resultaat van deze ingrijpende maatregelen voor de smeden de aanleiding tot de bestelling van een groepsportret.

De kapel en het ambachtshuis van de smeden worden openbaar verkocht in 1798.¹⁶ Nadien doet de kapel dienst als magazijn en vanaf 1928 als garage. Zij wordt in 1962-1963 gesloopt.¹⁷

Gent, 1920, p. 54-115; Y. VANDEN BERGHE, *Jacobijnen en Traditionalisten. De reacties van de Bruggelingen in de revolutietijd (1780-1794)*, Brussel, 1972, deel 1, p. 58-70; SCHOUTEET, 'Ambachten te Brugge', p. 15-26; VANDEWALLE, 'De ambachtsbesturen', p. 11-16; K. VAN HONACKER, 'De politieke cultuur van de Brusselse ambachten in de achttiende eeuw: conservatisme, corporatisme of opportunisten?', in: C. LIS & H. SOLY (red.), *Werken volgens de regels. Ambachten in Brabant en Vlaanderen 1500-1800*, Brussel, 1994, p. 179-228; STROOBANTS, 'De slotenmakers', p. 62-69.

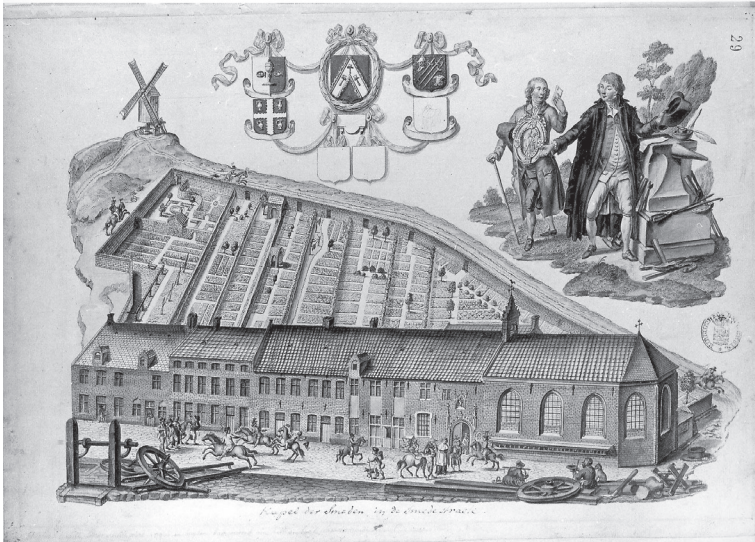
13 BRUGGE, *Rijksarchief* (verder RAB), Ancien Régime (verder AR), 393, Ambachten, Smeden, Rekeningen 1762-1789, Rekeningen 1.12.1770-30.11.1771 tot en met 1.12.1780-30.11.1781.

14 RAB, AR, 393, Ambachten, Smeden, Rekeningen 1762-1789, Rekening 1.12.1782-30.11.1783, f. 1v-2v en 3r-5v.

15 VANDEN BERGHE, *Jacobijnen en Traditionalisten*, p. 67-68.

16 GAILLIARD, *De ambachten en neringen van Brugge*, p. 114.

17 L. DEVLIEGHER, 'Twee gesloopte gebouwen te Brugge: De Smedenkapel en de kapel van het Sint-Elisabethklooster', in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, 100 (1964), p. 100-109.

Johannes Beerblock, *De smedekapel te Brugge*, ca. 1796, tekening, Brugge, Musea Brugge, © KIK-IRPA

HET GROEPSPORTRET *DE EED VAN HET BRUGSE SMEDENAMBACHT*
(1783)

De smeden betalen tijdens het dienstjaar 1782-1783 voor hun groepsportret vijftien ponden en vijf schellingen groten aan Bernardus Fricx. De griffier van de Vierschaar van het Brugse stadscollege, Jonker Joseph Ignace D'Hooghe, verleent expliciet zijn toestemming voor deze betaling omdat de smeden met de verkoop van hun huizen snel hebben voldaan aan het keizerlijk decreet.¹⁸ Na de opheffing van het ambacht tijdens de Franse periode komt het schilderij in bezit van de stad Brugge, die het in 1913 in bruikleen afstaat aan het Oudheidkundig Genootschap. Het werk wordt in 1975 gerestaureerd in het atelier van het Groeningemuseum.¹⁹

Acht mannen zijn afgebeeld op *De Eed van het Brugse smedenambacht*. In de ruime kamer zitten zeven personen aan een lange tafel en staat één man rechts naast de open deur. Zij hebben allen een driedelig pak aan, waarvan de aansluitende, openhangende jas nauwe mouwen tot de pols heeft. Sober borduursel versiert de jas en de bijpassende vest. De jas van vier mannen aan de tafel is uniform roodbruin gekleurd. Iedereen draagt een halsdoek. Zes smeden hebben over de linkerschouder een mantel gedrapeerd. De heren zijn gladgeschoren. Op twee mannen na dragen zij een pruik reikend tot het oor met krullen aan de zijkanten.²⁰

De deken zit in het midden. Hij trekt aan een zilveren trekking, die via een koord met een niet zichtbare bel is verbonden. Zijn lin-

18 RAB, AR, 393, Ambachten, Smeden, Rekeningen 1762-1789, Rekening 1.12.1782-14.1.1784, f. 1r en 7v: Voorts betaelt aen den finschilder Sr Bernardus Fricx de somme van £ 15-5-0 gr[oeten]. over t'schilderen van van eene schilderije breeder als per quittance deselve 15-5-0; [in de marge] op rapport aen het collegie. Naer rapport. Wiert geresolveert de uytgetrockene somme van £ 15-5-0 gr. ten laste van het ambaght te passeren in consideratie van de devoiren ende besoignen bij den deken [Vander Beke] ende desen rendant [Lebret] gedaen soo in het vervolg van het decreet als in het verkoopen de huysen desen ambaghte gecompeteert hebbende sonder dat sij uyt desen hoofde eenigen extraordinairen loon sullen genieten ende met last dat de schilderye in desen ten allentijden sal toebehooren aen het ambaght. Actum in camer den 21 jan[ua]rij 1784 mij p[resen]t. [Joncker Joseph Ignace] D'Hooghe, [heere van] de Gauguerie, Raed pensionaris ende greffier van de vierschaere commissarissen ordinaire uyt den collegie deser stad Brugge.

19 PAUWELS, Groeningemuseum, p. 169; Vlieghe, *Catalogus schilderijen 17de en 18de eeuw*, p. 110.

20 R. GREEN, *Kleding en mode in kleur*, Baarn, 1977; J. PEACOCK, *Kleding door de*

Bernardus Fricx, *De Eed van het Brugse smedenambacht*, detail, borstschild van de klerk van het ambacht, © KIK-IRPA

kerhand rust op een boek, mogelijk het resolutieboek van het ambacht. Op het boek dat ernaast ligt staat *register*. Aan weerszijden van de deken zitten telkens twee vindere. Deze die het verst van de deken af zitten zien er duidelijk jonger uit dan hun collega's. De gouverneur zit links aan de tafelhoek. Voor hem liggen papieren op de tafel. Uiterst links zit een persoon in een donker pak aan het hoofd van de tafel met voor zich een schrijfflessenaar en een inktpottenstel. Hij houdt een document in de hand, waaraan twee zegels zijn vastgemaakt die op de hoek van de tafel liggen. Deze attributen suggereren dat dit de griffier is. Rechts staat de klerk van het ambacht met een borstschild in koper met zilveren omlijsting, waarop de H. Eligius is afgebeeld. Ook hij draagt een driedelig pak met kniebroek en een over de linker schouder gedrapeerde mantel.

De groene kleur van de gordijnen voor het raam en in de deuropening sluit aan bij die van het tafelkleed. De achterwand van de kamer is versierd met decoratieve panelen tussen pilasters. Tussen twee landschappen staat op het middenpaneel de patroonheilige Eligius (Elooi, ca. 588-660). Hij is bij Limoges geboren, wordt edelsmid van de Frankische koning Chlotarius II, verricht missiewerk en is ca. 641 bisschop van Noyon (Oise).²¹ Hij is hier afgebeeld in bisschopsgewaad met een kromstaf en met een gekroonde smidshamer in de rechterhand.

De Eed van het Brugse smedenambacht heeft een in de breedte uitgewerkt compositieschema met de tafel als ordenend en bindend element. Er is geen spoor van een gezamenlijke maaltijd. *De Eed van de Brugse chirurgijnen* (1677) van Philips Bernaerts (ca. 1620-1683) is het oudst bewaarde voorbeeld van een tafelopstelling op Brugse ambachtelijke groepsportretten.²² Deze compositie

eeuwen heen. Een visuele geschiedenis, Haarlem-Kapellen, 1991; M. BRUGGEMAN, *Kant en kostuum*, Brugge, 1995 (Museumpromenade, 11).

21 Zie: W.P. DEZUTTER & M. GOETINCK, 'De verering van de H. Eligius, de H. Jozef en de vier gekroonden', in: *Op en om de bouwwerf*, p. 97-109; J. HALL, *Hall's iconografisch handboek. Onderwerpen, symbolen en motieven in de beeldende kunst*, Leiden, 1993, p. 97.

22 Olieverf op doek, 238,5 x 310 cm, 1677, P. Bernaerts (of Bernaerdt), Musea Brugge, inventarisnr. 0000.GRO0441.1; zie: E. MULS, 'De eed van de Brugse chirurgijnen, een corporatiestuk van Philips Bernaerts (1677). Een contextuele analyse met nieuwe gegevens over maker en geportretteerden', in: *Oud Holland*, 129 (2016), p. 149-166.

Ambrosius I Francken, *De prediking van de H. Eligius en portretten van leden van het Antwerpse smedenambacht*, 1588, middenpaneel, olieverf, Antwerpen, Koninklijk Museum voor Schone Kunsten, © Lucas - Art in Flanders vzw

wordt nadien overgenomen in de Brugse corporatiestukken van de schippers, de makelaars en de kleermakers.²³ Op een totaal van 29 publieke groepsportretten uit Brugge zijn er elf rond een tafel opgebouwd, waarvan acht uit de 18de eeuw.²⁴ Iconografische elementen die geregeld terugkomen zijn de belring van de ambachtsdeken en het borstschild van de knaap.²⁵

De prediking van de H. Eligius en portretten van leden van het Antwerpse smedenambacht (1588) van Ambrosius I Francken is één van de eerste altaarstukken die Ambrosius I Francken na de val van Antwerpen (1585) heeft geschilderd.²⁶ De compositie ervan is heel wat dynamischer dan de statische vormgeving van *De Eed van het Brugse smedenambacht* (1783). Tegen de achtergrond van de voormalige Sint-Walburgakerk in Antwerpen imponeert een expressieve H. Eligius op de preekstoel. Op het middenplan zijn de smeden geportretteerd. Sommigen voeren een geanimeerd gesprek. Vrouwen en kinderen zijn actieve toehoorders.

- 23 *De eed van het schippersgilde te Brugge*, olieverf op doek, 180 x 200 cm, 1702, J. Van den Kerckhove, Musea Brugge, inventarisnr. 1985.GRO0015.; *Zitting van de Brugse Kamer van koophandel*, olieverf op doek, ca. 1725, anoniem, SAB; *Het bestuur van het Brugse kleermakersambacht*, olieverf op doek, 147 x 209,5 cm, 1754, P. Beuckels, Musea Brugge, inventarisnr. 0000.GRO1456.1.; *Bijeenkomst van het kleermakersambacht van Brugge*, pen op papier, ca. 1781, J. Beerblock ?, Musea Brugge, zie: C. VAN DE VELDE, *Stedelijke Musea Brugge Steinmetzkabinet, Catalogus van de tekeningen*, Brugge, 1984, deel 2, p. 353; E. MULS, *Het cleeden van de derthien arme mannekens: het ambacht van de Brugse scheppers (kleermakers) en de fundatie van Gruuthuse (1774)*, in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, 154 (2017), 31-54.
- 24 B. WOLTERS VAN DER WEY, *Corporate Splendour. Civic Group Portraits in Brabant 1585-1800: A Social, Typological and Iconographic Approach*, K. VAN DER STIGHELEN & H. Vlieghe (red.), Turnhout, 2015 (Pictura Nova, 18), p. 436-439. Een publiek groepsportret is een herkenbare afbeelding van leden van een groepering, die op publieke wijze deelneemt aan het maatschappelijke leven.
- 25 Voor belring en borstschild, zie: V. VERMEERSCH, *Zilver & Wandtapijten*, tent. cat., Brugge, 1980; D. MARECHAL, *Meesterwerken van de Brugse edelsmeedkunst*, tent. cat., Brugge, 1993.
- 26 N. PEETERS, *'Den qyaden tyt? The artistic career of the young Ambrosius Francken before the fall of Antwerp'*, in: *Oud Holland*, 121 (2008), p. 99-116; B. WOLTERS VAN DER WEY, *Groepsvertoon. Publieke groepsportretten in Brabant 1585-1800: Studie vanuit maatschappelijk, typologisch en iconografisch oogpunt en kritische catalogus*, doctorale scriptie KU Leuven, Leuven, 2012, deel 3, p. 349-350; WOLTERS VAN DER WEY, *Corporate Splendour*, p. 194-195 en 265.

DE OPDRACHTGEVERS

De namen van de geportretteerde smeden staan bovenaan op het middenpaneel van het schilderij: *HENDERICK VANDERBEKE* 3 *MAEL DEKEN* 1783, *ANTONE VAN HAEKE OUDEN DEKEN* 1768, *PIETER LONKE OUDEN DEKEN* 1770, *JOSEPHUS CORNETTE OUDEN DEKEN* 1778, *JOANNES VAN HAEKE*, *JULIEN LEBRET GOUVERNEUR OUDEN DEKEN* 1776. Dit is de samenstelling van de Eed van de smeden van 26 november 1782 tot 25 november 1783. Op Joannes Van Haecke (1751-1835) na is dit dezelfde Eed als tijdens het dienstjaar 1781-1782.²⁷ Dat is een uitzondering op de gewoonte waarbij de samenstelling van het bestuur van het ambacht jaarlijks wisselt. Opmerkelijk is dat deken Heindrijck vander Beke (1735-1812), gouverneur Juliaen Lebret (ca. 1737-1803) en de vinders allen oud-dekens zijn, behalve Joannes van Haecke. Die zal in 1788-1790 deken worden. Alle geportretteerde smeden hebben herhaaldelijk, tot tien keer toe, een bestuursfunctie opgenomen.²⁸ Mogelijk is de grote betrokkenheid van deze smeden met hun ambacht een bijkomende aanleiding geweest tot het laten maken van een groepsportret.

Alle bestuursleden, behalve gouverneur Lebret, zijn geboren in Brugge. Van drie bestuursleden is de vader ook smid. De leeftijd waarop de smeden zelfstandig meester worden varieert van 25 tot 45 jaar. Slechts twee letten zijn in de Eed vertegenwoordigd: de deken en de eerste vinder Anthone Van Haecke (1725-1799) behoren tot het ketellet en alle andere leden tot het slotlet.²⁹

In zijn studie over de Brugse samenleving op het einde van de 18de eeuw stelt Vanden Berghe dat ambachtsslieden geen sociaal contact

27 SAB, OA, 114, Registers van de Wetsvernieuwingen, Smeden, 1762-1795, f. 196v.

28 De biografische gegevens van individuele leden van de Eed en van de knaap worden in de bijlage opgenomen.

29 Tijdens de periode 1754-1793 zijn diverse letten vertegenwoordigd in de Eed van de Brugse smeden: koperslagers, hoefsmeden, messenmakers, slotenmakers, nagelmakers, zadelmakers, geelgieters (klein koperwerk) en klokkengieters. Van 1777 tot 1784 heeft het ambacht gemiddeld 68 vrijmeesters. Per jaar worden vier nieuwe vrijdommen verleend, ook al zijn er tijdens de zes dienstjaren geen leerknachten ingeschreven. RAB, AR, 393, Ambachten, Smeden, Rekeningen, 1762-1789; SAB, OA, 114, Registers van de Wetsvernieuwingen, Smeden.

onderhouden met edellieden en rijkere kooplui.³⁰ Gouverneur Lebret is hierop alvast een uitzondering. Hij doet niet alleen geregeld smeedwerk voor de Brugse Academie, maar is zelfs *confrater in het order van de borgers* van de Academie.³¹ Hij behoort in 1794 tot de gegoede stand.³² Dat is niet verwonderlijk omdat hij veel vastgoed bezit. Ook Vander Beke en Joseph Cornette (1739-1813) hebben in Brugge verschillende huizen in eigendom.

De identiteit van de man in het donkere pak, die uiterst links aan het hoofd van de tafel zit, is niet bekend. De attributen op de tafelhoek suggereren dat hij de griffier kan zijn. In dat geval zou het kunnen gaan om Joseph Ignace D'Hooghe (22.3.1735-11.12.1795), de stadsgriffier van Brugge die de rekeningen van het smedenambacht van het dienstjaar 1783 moet goedkeuren.³³ Hij is de zoon van Ignace François (1710-1761) en Thérèse Caroline Anchemant (1713-1766). Joseph Ignace D'Hooghe is heer van Ten Heede en van La Gaugerie. In 1764 is hij griffier van het weeshuis van Brugge.³⁴ Hij is één van de geportretteerden op *De bestuursleden van het Brugse mannentuchthuis (Magdalena hospitaal)* (1771) van Charles-Nicolas Noël (ca. 1728-1798).³⁵ Daarop is hij identificeerbaar dank zij het wapen van de familie D'Hooghe. Zijn gelaatstrekken komen echter niet overeen met die van de onbekende man op het groepsportret van de smeden.

Op basis van de biografische gegevens en van de iconografie kan een plaatsing van de afgebeelde mannen voorgesteld worden. Van links naar rechts: onbekende persoon; gouverneur Juliaen

30 VANDEN BERGHE, *Jacobijnen en Traditionalisten*, p. 62.

31 SAB, OA, 409, Academie, 19, Reglement academie, Generaele lyste der confraters van de Koninklyke Academie der Schilder-Beeldhouw en Bouw-konsten, opgerecht binnen de Stad Brugge, 1775; Academie, 108, Rekening 1802-1803.

32 W. BOUSSY, *De gegoede stand te Brugge op het einde van de XVIIIe eeuw (1793-1804)*, masterscriptie U Gent, Gent, 1962-1963, Bijlage I, p. 64-65.

33 RAB, AR, 393, Ambachten, Smeden, Rekeningen 1762-1789, Rekening 1.12.1782-14.1.1784, f. 1r en 7v; SAB, OA, Stad Brugge, O.-L.-Vrouweparochie, 20, Doopakte 23.3.1735; Doodregister 1795, Sint-Salvatorsparochie, f. 162.

34 J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc ou leur magistrature et leur noblesse, avec des données historiques et généalogiques sur chaque famille*, Brugge, 1860, p. 43-55.

35 Olieverf op doek, 243 x 172 cm, 1771, C. Noël, OCMW Brugge, inventarisnr. oS.159.; BRUGGE, *O.C.M.W.-Archief*, Magdalena rekeningen, 407, 1769, f. 71v en Repertorium kunstvoorwerpen 1897-1961, dossier 76.

Lebret (ca. 46 j.); vinder Jean Baptiste van Haecke (32 j.); vinder Pieter Loncke (67 j.); deken Heindrijck vander Beke (48 j.); vinder Anthone van Haecke (58 j.); vinder Joseph Cornette (44 j.); klerk Frans Rosseel (68 j.). Een inversie tussen Loncke en Anthone van Haecke is mogelijk.

BERNARDUS FRICX (BRUSSEL 21.7.1750 - BRUGGE 10.3.1814)

Bernardus Hermanus Fricx wordt geboren in Brussel op 21 juli 1750. In navolging van Pieter Ledoulx wordt in de literatuur steeds het foutieve geboortejaar 1754 vermeld.³⁶ Hij is de zoon van Johannes Albinus (1710-1777) en Isabella Josepha van Vyve (ca. 1716-1802).³⁷ Reeds op jonge leeftijd volgt hij lessen aan de Brugse Academie. In 1777 en 1779 wordt hij vermeld in de almanakken als kunstschilder in *d'Oostmeersch binnen de stad Brugge*.³⁸ Vanaf 1785 is Fricx adjunct-leraar aan de Academie. In 1790 en 1793 is hij wijkmeester in het O.L.Vrouwezestendeel.³⁹ Fricx blijft ongehuwd. In 1800 woont hij met zijn moeder en met zijn nicht Cecilia Schutters (1746-1827) op de Ankerplaats.⁴⁰ Hij overlijdt op 10 maart 1814.⁴¹

36 ANDERLECHT, *Rijksarchief*, Parochieregisters Brussel 1600-1800, Onze-Lieve-Vrouw-ter-Kapelle, Doopakten 01.05.1750-31.12.1755, f. 9, Doopakte 21.7.1750; LEDOULX, *Levens der konst-schilders*, f. 171.

37 SAB, OA, Doop Trouw Doodt Register 1777, 1, Begrafenisakte, Sint-Salvatorsparochie, 1ste portie, 13.12.1777; Modern Archief (verder MA), Burgerlijke Stand, Overlijdens, 1801-1802 (l'an X), 634.

38 P. GIMBLET, *Nieuwen almanach der konst-schilders, vernissers, vergulders en marmelaers*, Gent, 1777, Byvoegsel, p. 5-8; M. DE SLOOVERE, *Nieuwen Brugschen wegwijzer ofte almanach voor het jaer ons heere Jesu Christi MDCCLXXIX, Brugge*, 1779.

39 VANDEN BERGHE, *Jacobijnen en Traditionalisten*, deel 1, p. 219-220 en deel 2, p. 100 en 152-153.

40 Huis C15/68 met erf, bij de samenloop van de Nieuwe en de Oude Gentweg met de Katelijnesstraat, heeft 13 deuren en vensters. Fricx is ook eigenaar van een hoveniershof met woonhuis in de Peperstraat 21 (A10/13). De belastingaanslag is 102 en 114 ponden. SAB, OA, Bestand deuren en vensters, ca. 1800, C15/68; Legger Grondbelasting, 1799-1802, artikel 420; MA, Bevolkingsregisters, 1809-1830, 11-C-3, 002. Vanaf 1781 was hij enige tijd eigenaar van huis *den Gouden Appel*, Nieuwe Gentweg 2. SAB, OA, Registers van de Zestendelen, OLV/1101 [Oostenr. nr. C15/1], 16.3.1781.

41 SAB, MA, Burgerlijke stand, Overlijdens, 1814, 402. Cecilia Schutters erft 6986 francs, waarvan 5986 francs als *une rente au capital*, plus huizen C15/18 en A10/13, geschat op resp. 2500 en 1000 francs. RAB, Erfenisaangiften, Brugge, Bernard Fricx, † 10.3.1814 Brugge, film-nr. 005, 2316; Cecilia Schutters, † 10.6.1827 Brugge,

Bernardus Fricx, *Munificentia* [Vrijgevigheid], 1770, tekening, foto: Musea Brugge

Aan de Brugse Academie is Fricx leerling van Jan Garemijn (1712-1799).⁴² Volgens Ledoulx kopieerde Fricx veel werken van zijn leermeester, *waerdoor hij de aengenaeme maniere en couleur heeft blijven houden*,⁴³ Fricx behaalt de eerste prijs van de klas naar model in 1770 en is in 1776 primus in de *compositie van de figeure*. Zijn prijstekening *Munificentia* [Vrijgevigheid] is bewaard gebleven.⁴⁴ Het blad is linksboven gedateerd en gesigneerd door Garemijn en door Academiesecretaris Charles Verhulst, die moesten toezien op het correcte verloop van de wedstrijd. De beoordeling door confraters en experts gebeurde zonder voorafgaande kennis van de naam van de leerlingen. Nadien werd rechts bovenaan bijgeschreven: *Primus naer t model Bernardus Fricx, van Brussel ende voor prijs ontfangen de eerste Coninglijke Medallie van onse Souveraine aen dese Academie gejont*. Vanaf 1769, toen de Academie de titel *koninklijk* kreeg, werden door het hof jaarlijks drie medailles geschonken.⁴⁵

Bernardus Fricx gaat mee in de optocht door Brugge op 16 oktober 1771 voor Joseph Benoît Suvée (1743-1807), oud-leerling van de Brugse Academie, die in Parijs de *Prix de Rome* heeft gewonnen.⁴⁶ Fricx maakt deel uit van de *Compagnie Academiciens*, alle in

film-nr. 019, 10098. Tussen erfgenamen aan moederszijde ontstaat over de erfenis van Fricx in 1828 een stevige discussie. Zie: *Gazette van Brugge*, 7 en 14.5.1828, p.4 van 4; 21.5.1828, p.6 van 6; 28.5.1828, p.4 van 4.

42 Voor de Brugse Academie; zie onder meer: A. SCHOUTEET, 'Beknopte geschiedenis van de Vrije Academie voor Schone Kunsten en van de Stedelijke Academie voor Schone Kunsten te Brugge', in: 1717-1967, 250 *Jaar Academie voor Schone Kunsten*, Brugge, 1970, p. 1-72; DENDOOVEN, *De Brugse Academie in de achttiende eeuw*. Voor Garemijn zie onder meer: B. DE PREST, 'Directeur Jan Garemijn als kunstschilder' in: 1717-1967, 250 *Jaar Academie voor Schone Kunsten*, Brugge, 1970, p. 77-141.

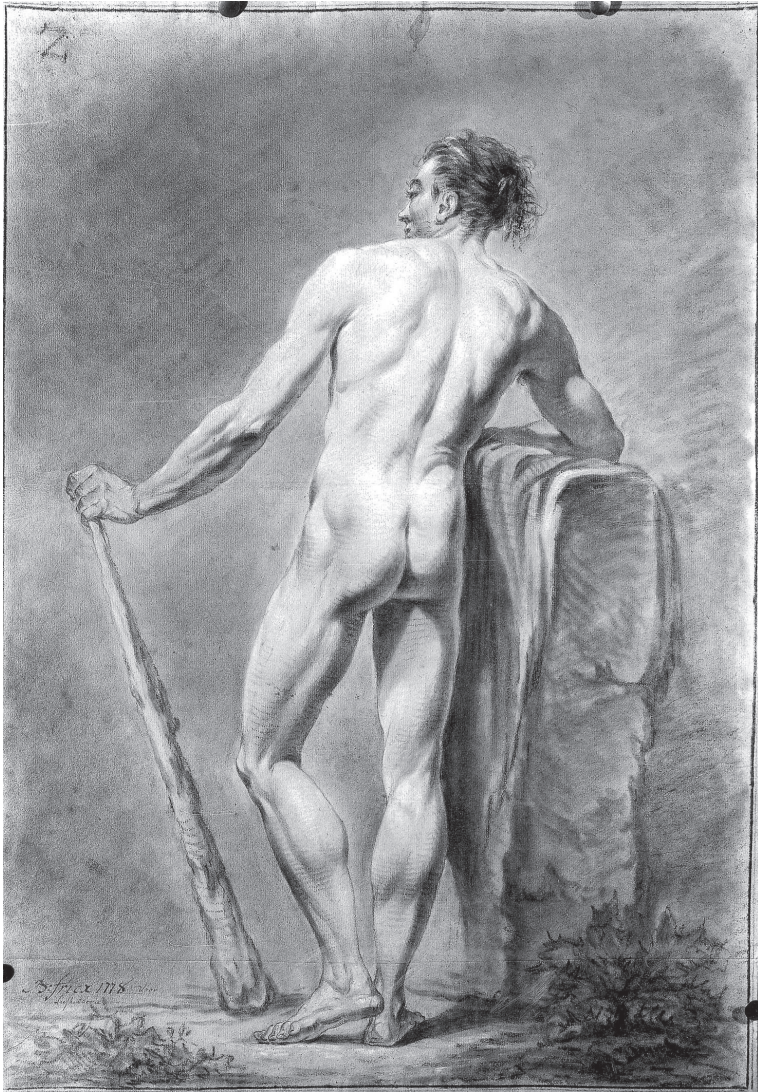
43 LEDOULX, *Levens der konst-schilders*, f. 171.

44 Tekening, 44 x 65 cm, Musea Brugge, Prentenkabinet, inventarisnr. 0014.GRO0039.II, objectnr. 94419 van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK), Brussel, voor Belgian Art Links and Tools (BALaT), de zoekmachine van de online databases van het KIK, zie: www.balat.kikirpa.be, geraadpleegd 19.6.2018; SAB, OA, 409, Academie, 19, Reglement Academie, Memorie ofte Naem Liste van alle de Eleven degone de [twee-jaarlijkse] prijzen behaelt hebben op de Keijzerlijcke en Koninglijcke Academie der Schilder, Bauw en Teykenkonsten binnen dese stadt Brugge (1740-1826); idem, Prijskampen 1766-1793, 30.6.1776; Academie, 3, Resolutie-boeck, 1775-1822, f. 18v-18r, 5.7.1776.

45 D. DENDOOVEN, *De Brugse Academie in de achttiende eeuw*, masterscriptie VUB, Brussel, 1994, hoofdstuk 1, p.11-12 en hoofdstuk 3, p. 17-25.

46 D. DENDOOVEN, 'Joseph Benoît Suvée, toonbeeld van een academische

Bernardus Fricx, *Staannd naakt*, 1778, tekening, foto: Musea Brugge

schoone groene gegaloneerde uniforme, met twee postillons in gelyke kledingde. Zij lopen vóór de karos, bespannen met zes paarden, met baron de Pélichy, burgemeester van het Brugse Vrije, Charles de Schietere, heer van Kaprijke en president van de Academie, en primus Joseph Suvée.⁴⁷

Tijdens het jaar 1775-1776 volgen 17 leerlingen, waaronder oud-primussen Fricx en Johannes Beerblock (1739-1806), de lessen naar model.⁴⁸ De eerste weken van dat schooljaar verlopen tumultueus. Op 15 november worden de commissarissen van de Academie geconfronteerd met *moyelijckheden ende geveghten voorgevallen tusschen eenige figuristen*. Op 13 december wordt Pieter Wallaert *voor acht avonden de exercitien de Academie ontseyt* omdat hij *de sentinelle heeft geinsulteert*. Drie dagen later worden Fricx, Beerblock en acht andere leerlingen van de klas naar model met verwijzing naar artikel 11 van het nieuwe reglement voor acht avonden geschorst omdat *sij tsamen complot gemaakt hadden en den 15 deser alle na de' Comedie geweest hadde ten tijde men op d'academie was teykenende*.⁴⁹

Bernardus Fricx wordt op 10 maart 1778 confrater van de Brugse Academie.⁵⁰ Vanaf 1783 vervangt hij in de klas naar model geregeld adjunct-leraar Norbert Heylbrouck. Na het overlijden van Heylbrouck in 1785 kandideren de confraters Fricx en Bernard Bauwens en de niet-confrater klokkengieter Guillaume Dumerij voor de vrijgekomen plaats. Fricx wordt *omnia votis* aangesteld met een *apointment* van honderd gulden courant [16-13-4 pon-

modelcarrière', in: S. JANSSENS & P. KNOLLE (red.), *Joseph Benoît Suvée en het neoclassicisme. Brugge, Parijs, Rome*, tent.cat., Brugge, 2007, p. 9-17.

47 SAB, OA, 409, Academie, 19, Reglement Academie, C. DE MOOR, *De prachtige cavalcade en carossade die op den 16. October 1771. binnen de Stad Brugge is uytgevoert [...]* ter oorzaak van de blyden intré van Mr. Joseph Suvée, Brugge, 1771, p. 5.

48 SAB, OA, 409, Academie, 44, Naamlijst van de leerlingen en rapporten van de toezichters, 1775-1790, f.1, 15.10.1775. Voor Beerblock, zie: LEDOULX, *Levens der konst-schilders*, f. 206-210.

49 SAB, OA, 409, Academie, 44, Naamlijst van de leerlingen en rapporten van de toezichters, 1775-1790, f. 4v-6r; Academie, 19, Reglement Academie, 1775.

50 SAB, OA, 409, Academie, 28, Inschrijvingen van nieuwe confraters 1776-1778.

den gr.] per jaar.⁵¹ Louis Gerbo (1761-1818) volgt Fricx in 1814 op als leraar *voor de klassen van het leven en het plaaster*.⁵²

De belangrijkste leerling van Fricx is Franciscus Josephus Kinsoen (1771-1839). Volgens Ledoulx heeft Fricx zich bijzonder ingezet om de artistieke ontwikkeling van Kinsoen te stimuleren.⁵³ Hun relatie is echter niet probleemloos. Zo rapporteert leraar Paul-Joseph de Cock (1724-1801) in 1792 aan de vergadering van de jointe en gedeputeerden van de Academie dat confrater en oud-primus Kinsoen zich tijdens de winter zeer slecht heeft gedragen tijdens de avondlessen. Verscheidene leraren en commissarissen, in het bijzonder leraar Fricx, hebben daarover klacht ingediend. De jointe beslist dat Kinsoen zich bij hen moet verontschuldigen voor de beledigingen, zoniet wordt hem verboden de avondlessen nog ooit bij te wonen en wordt hij geschrapd als confrater.⁵⁴

Van Bernardus Fricx zijn niet veel werken bewaard gebleven.⁵⁵ In het prentenkabinet van Musea Brugge wordt een tekening *Staannd naakt* bewaard.⁵⁶ Zij is afkomstig uit de Brugse Academie en heeft de vorm en afmetingen van een prijstekening. Rechtsboven staat de hoofdletter Z en linksonder is zij gesignd en gedateerd B : *Fricx 1778 voor liefhebberie*. Wellicht maakte Fricx de tekening om te oefenen omdat hij als oud-primus niet meer kon deelnemen aan het tekenen om prijzen.⁵⁷ Fricx maakte pastelschilder-

51 SAB, OA, 409, Academie, 3, Resolutie-boeck, 1775-1822, f. 38r-39v, 18.12.1785; Academie, 10, Ingekomen brieven 1767-1825, niet gedateerde sollicitatiebrieven van Fricx en Dumerij. Het salaris van Fricx wordt verhoogd tot 20, 22 en 30 ponden in resp. 1802-1803, 1809-1810 en 1811-1812. Academie, 93-120, Rekeningen.

52 SAB, OA, 409, Academie, 2, Processen-verbaal van de vergaderingen van de jointe 1756-1826, 9.10.1814.

53 LEDOULX, *Levens der konst-schilders*, f. 216.

54 SAB, OA, 409, Academie, 3, Resolutie-boeck, 1775-1822, f. 49r-50v, 5.3.1792.

55 P. BERKO & V. BERKO, *Dictionnaire des peintres belges nés entre 1750 et 1875*, Brussel, 1981, p. 297; A. JACOBS, 'Fricx Bernardus' in: *Le dictionnaire des peintres belges du XIVe siècle à nos jours depuis les premiers maîtres des anciens Pays-Bas méridionaux et de le principauté de Liège jusqu'aux artistes contemporains*, deel A-K, Brussel, 1995, p. 457; G. DE WALLENS, 'Fricx (Frik), Bernardus (Bernard)' in: G. MEISSNER (red.), *Saur Allgemeines Künstlerlexikon. Die bildenden Künstler aller Zeiten und Völker*, band 45, München-Leipzig, 2005, p. 56.

56 Tekening, 43 x 62 cm, Musea Brugge, Prentenkabinet, inventarisnr. 0016.GRO0056. II, objectnr. KIK 94420, zie: www.balat.kikirpa.be, geraadpleegd 19.6.2018.

57 DENDOOVEN, *De Brugse Academie*, hoofdstuk 3, p. 17-25. Ook Joseph Suvée,

rijen, onder meer een portret van kanunnik Bernardus Noë en afbeeldingen van dieren.⁵⁸ De erfgenamen van zijn nicht Cecilia Schutters verkrijgen in 1827 een zelfportret van Fricx en afbeeldingen van zijn moeder en van Schutters.⁵⁹ Hij maakte verschillende olieverfschilderijen met een religieus thema: *De H. Sebastianus wordt door Irena verzorgd* (1775) in de Sint-Petrus en Pauluskerk te Middelburg, deelgemeente van Maldegem; *O.L.Vrouw met kind schenkt de rozenkrans aan Dominicus* (1778) in de Sint-Jacobskerk van Ieper; *Kristus aan het kruis* (1780) in de Sint-Salvatorskathedraal te Brugge en *De aanbidding van de herders* (1788) in de Sint-Michielskerk in Zuienkerke.⁶⁰ De compositie en de vormgeving van *Kristus en Johannes op Kristus aan het kruis* (1780) van Fricx zijn sterk beïnvloed door het gelijknamige werk uit 1760 van Jan Garemijn in dezelfde Sint-Salvatorskerk.⁶¹ *Een rivierlandschap met schepen bij een aanlegsteiger* (1790), olieverf op paneel, van Fricx werd in 1999 geveild in Parijs.⁶² In 1778 krijgt hij 8-6-8 ponden voor het schilderen van de vier evangelisten in bas-reliëf aan de preekstoel van Sint-Salvators in Brugge, en 1-15-0 ponden voor het afbeelden van de wapens van de ondertekenaars in het gulden boek van de Academie.⁶³

primus figuurtekenen in 1761, maakt in 1763 twee maal *uijt liefhebberij* een *Zittend naakt*, objectnr's. KIK 94429 en 94430.

- 58 LEDOULX, *Levens der konst-schilders*, f. 171; N. JEFFARES, 'Fricx, Bernardus', in: *Dictionary of panellists before 1800*, London, 2006, online edition. Voor Noë, zie: E. REMBRY, *De bekende pastors van Sint-Gillis te Brugge (1311-1896)*, Brugge, 1890-96, p. 196-197.
- 59 RAB, Erfenisaangiften, Brugge, Cecilia Schutters, † 10.6.1827 Brugge, film-nummer 019, 10098.
- 60 De respectievelijke objectnummers van het KIK zijn 54681, 49746, 89911 en 91428, zie: www.balat.kikirpa.be, geraadpleegd 3.6.2018; A. VAN CALOEN, J. DUJARDIN *et al.*, 'Inventaire de la Cathédrale de Saint-Sauveur, approuvé le 6.7.1846', in: *Annales de la Société d'Emulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre*, 2e Série, Tome 4, no. 4, p. 185-257; L. DEVLIEGHER, *De Sint-Salvatorskathedraal te Brugge. Inventaris*, Brugge, 1979 (Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen, 8), p. 207.
- 61 DEVLIEGHER, *De Sint-Salvatorskathedraal*, p. 207.
- 62 Voor RKD Explore, de online databases van het RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, Den Haag, zie: <https://rkd.nl/>, geraadpleegd 3.6.2018.
- 63 VAN CALOEN, 'Inventaire' p. 254; DENDOOVEN, *De Brugse Academie*, hoofdstuk 2, p. 51.

Bernardus Fricx, *Kristus aan het kruis*, 1780, olieverf op doek, Brugge, Sint-Salvatorskerk, © KIK-IRPA

BESLUIT

De Eed van het Brugse smedenambacht (1783) van Bernardus Fricx (1750-1814) is in de Nederlanden een zeldzaam voorbeeld van een publiek groepsportret van smeden. Het compositieschema met de tafel als ordenend en bindend element sluit aan bij dat van oudere Brugse corporatiestukken.

Nieuwe archivalische gegevens verduidelijken de ontstaansgeschiedenis van het portret en de biografieën van de smeden. Alle leden van de Eed hebben herhaaldelijk een bestuursfunctie opgenomen. Zij saneren tijdens het dienstjaar 1783 de financiële toestand van het ambacht door de verkoop van een deel van hun erfgoed, met name hun zeven huizen in de Smedenstraat. Daarmee doen de smeden het beduidend beter dan andere Brugse ambachten, die er niet in slagen hun zware schuldenlast te verlichten. Mogelijk heeft de combinatie van de grote betrokkenheid van deze smeden met hun ambacht en de geslaagde correctie van hun financiële toestand aanleiding gegeven tot de bestelling van het groepsportret.

Bernardus Fricx is geboren in 1750, en niet in 1754 zoals in navolging van Ledoulx in de literatuur over deze bijna vergeten Brugse schilder wordt vermeld. Dit onderzoek preciseert de professionele activiteiten van Fricx. In het bijzonder wordt zijn rol als leerling en als leraar in de Brugse Academie toegelicht. Hij maakte tekeningen en werken in pastel en olieverf, waarvan slechts enkele stukken zijn bewaard gebleven.⁶⁴

BIJLAGE. BIOGRAFISCHE GEGEVENS VAN DE SMEDEN

Heindrijck vander Beke [Verbeke] (28.2.1735-25.10.1812) is de zoon van Pieter, een smid, en Isabella Goddefroy. Hij huwt in 1760 met Anna Vanhove (ca. 1740-28.11.1790). Zij hebben twaalf kinderen.⁶⁵

64 Met dank aan Katlijne Van der Stighelen en Koen Brosens (KU Leuven), Rudi Ekkart (RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, Den Haag, en Universiteit Utrecht), Noël Geirnaert, Jan D'hondt, Jan Anseeuw (SAB), Evelien De Wilde en Laurence van Kerkhoven (Museum Brugge) en Kathleen Leenders.

65 SAB, OA, O.-L.-Vrouweparochie, 2de portie, 45, Huwelijksakte, 4.11.1760 en

Bernardus Fricx, *Rivierlandschap met schepen op een aanlegsteiger*, 1790, olieverf op paneel, © RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, Den Haag

Vander Beke wordt in 1760-61 vrijmeester in het ketellet. Hij wordt tussen 1774 en 1794 zeven maal gekozen tot vinder en is deken van de smeden gedurende drie opeenvolgende dienstjaren (1780-83).⁶⁶ In 1783 verkopen deken vander Beke en gouverneur Lebret, *zowel uit eigen naam als optredend voor alle leden van de eed van het smedenambacht*, de zeven huizen in de Smedenstraat voor de *suyver coopsomme* van 981-8-3,5 ponden groten.⁶⁷ Ook in 1783 koopt vander Beke een huis, in de Braambergstraat 38, waar hij tot aan zijn overlijden zal blijven wonen.⁶⁸ In de staat van goed van zijn in 1790 overleden echtgenote wordt dit huis geschat op 650 ponden groten. Zij bezitten nog een huis in het Peerdestraetken en de helft van een huis *op de houck van de Eyermarct, in de meur van Sinte Christoffelskerke*, resp. geschat op 74-6-0 en 140-0-0 ponden groten wisselgeld. *Alle wijnckelgoederen soo ghemaect als ongemaect, cooper, alle de ghone den wijnckel van cooperslaeager vorders aengaet* zijn 230-12-0 ponden groten wisselgeld waard.⁶⁹

Anthone van Haecke (19.12.1725-17.6.1799) wordt gedoopt in de Sint-Jacobskerk te Brugge als zoon van Cornelius en Pieternelle Herremans. Vader van Haecke, *ketelaere*, woont in 1748 met 4 kinderen ouder dan 14 jaar in de Sint-Jacobsstraat.⁷⁰ Athone van Haecke wordt in 1752-1753 vrijmeester in het ketellet. Hij wordt zes keer vinder en is deken in 1767-1768.⁷¹ Bij zijn overlijden in

- Doopakten; SAB, OA, 207, Staten van Goed, 2de reeks, 1791, Anna van Hove, 13985.
- 66 RAB, AR, 392, Ambachten, Smeden, Rekeningen 1749-1761, Rekening 1760-1761, f. 3v; SAB, OA, 114, Registers van de wetsvernieuwingen, Smeden, 1762-1795.
- 67 SAB, OA, Registers van de Zestendelen, klerk Karel Cortals, Smedenstraat, JAK/0531, JAK/0534 en JAK/035, 8.7.1783; JAK/0532, 13.9.1783; JAK/0530, 21.10.1783.
- 68 SAB, OA, Registers van de Zestendelen, klerk Karel Donny, Freren Fonteinstreet, DON/0314, 31.1.1783; SAB, MA, Bestand Deuren en Vensters, [ca. 1800], B15/20; Bevolkingsregisters, 1790-1812, B15, 176; Burgerlijke Stand, Overlijdens, 1812, 2de hoofdregister, 870; Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: *Samenstel van twee burgerhuizen*, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/81848>, geraadpleegd op 7.10.2017.
- 69 SAB, OA, 207, Staten van Goed, 2de reeks, 1791, Anna van Hove, 13985, f.27r-40r, 50r-62r en 68r-68v.
- 70 SAB, OA, Stad Brugge, Sint-Jacobsparochie, 17, Doopakte, 19.12.1725; Bestand Volkstelling 1748, referentieblad 7, nr. 201.
- 71 RAB, AR, 393, Ambachten, Smeden, rekeningen 1749-1761, Rekening 1752-1753, f. 4r; SAB, OA, 114, Registers van de wetsvernieuwingen, Smeden, 1762-1795.

1799 woont het gezin van Anthone van Haecke nog steeds in de Sint-Jacobsstraat.⁷²

Pieter Johannes Loncke (14.9.1716-11.5.1784) is geboren in de Sint-Annaparochie als zoon van Augustinus en Anna Mulet. Hij huwt in 1759 met Catharina Ansaeme [Antsalme, Hantsaeme] (ca. 1728-1793). Hun dochter Joanna Catharina wordt geboren in 1761.⁷³ Pieter Loncke wordt vrijmeester in het slotlet in het dienstjaar 1761, vinder in 1768, 1782 en 1783 en deken in 1770. Na zijn overlijden betaalt het ambacht *aen den clercq van den ambaghte* [Frans Rosseel] *over 't draegen den standaert in 't begraeven van den deken Loncke tot 0-0-7 penningen*.⁷⁴

Josephus Bernardus Cornette (4.9.1739-23.12.1813) is de zoon van Philippus Josephus en Anna Francine Minne uit de Sint-Gillisparochie.⁷⁵ In 1748 woont vader Philippus Cornette, *smit*, met 5 kinderen jonger dan 14 jaar in De Corte Fredenackerstraat in de omgeving van de Sint-Gilliskoorstraat.⁷⁶ Joseph Cornette wordt slotenmaker. Hij is vijfmaal vinder tussen 1771 en 1789, deken in 1777-78 en gouverneur het jaar nadien.⁷⁷ In 1763 huwt Joseph Cornette met Catharina Vermersch.⁷⁸ In 1767 koopt hij huis nr. 74 in de Katelijnestraat, waar hij tot zijn overlijden zal wonen.⁷⁹ In 1782 verkoopt Ignace Pardo, heer van Fremicourt en burgemeester van het commuun van Brugge, openbaar een huis in de Oude Gentweg [nr. 60, C13/34], aan de westzijde op de hoek

72 SAB, MA, Burgerlijke Stand, Overlijdens, 1798-1799 (l'an VII), 928.

73 Augustinus Loncke, vader van Pieter, is in 1761 getuige bij het doopsel van zijn kleindochter Joanna Catharina. SAB, OA, Sint-Annaparochie, 44, Doopakte 14.8.1716; Sint-Annaparochie, 35, Trouwakte, 29.4.1759; Doop Trouw Doodt Register 1761, II, Sint-Annaparochie, Doopakte, 5.1.1761; Doodt Register 1784, Sint-Annaparochie, Overlijdensakte, 11.5.1784; Doodt Register 1793, Sint-Annaparochie, Overlijdensakte, 20.6.1793.

74 RAB, AR, 392, Ambachten, Smeden, Rekeningen 1749-1761, Rekening 1760-1761, f. 3v; 393, Ambachten, Smeden, Rekeningen 1762-1789, Rekening 1783-1784, f. 5r.

75 SAB, OA, Sint-Gillisparochie, 22, Doopakte, 4.9.1739; MA, Burgerlijke Stand, Overlijdens, 1813, 2de hoofdregister, 1523; MA, Bevolkingsregisters, 1809-1830, 11-C-3, 243.

76 SAB, OA, Bestand Volkstelling 1748, p.38; G. DUMON, *De oude straatnamen van Brugge. Een handleiding*, Brugge, 1996, p. 48.

77 SAB, OA, 114, Registers van de Wetsvernieuwingen, Smeden, 1762-1795.

78 SAB, OA, Sint-Gillisparochie, 35, Trouwakte, 19.9.1763.

79 SAB, OA, Registers van de Zestendelen, klerk Karel Donny, Katelijnestraat, OLV/0776 [C10/17], 17.9.1767; SAB, MA, Bevolkingsregisters, 1809-1830, 11-C-3, 243.

van het Veste straetken [Raevenstraat] aan Joseph Cornette voor 84-0-0 ponden groten wisselgeld. De verkoop is het gevolg van het decreet van 16 april 1782 van keizer Jozef II, die *heeft behaeght t'ordonneren te demoliseeren ende te verkoopen de plaetsen ende forten van de Oostenrycsche Nederlanden*.⁸⁰ Omstreeks 1800 betaalt Cornette belasting voor drie huizen.⁸¹

Jean Baptiste van Haecke (7.10.1751-15.10.1835), zoon van timmerman Melchior en Barbe Vanrijckeghem, wordt gedoopt in de Sint-Salvatorsparochie. In 1781 huwt hij Francisca Bauwens (3.2.1747-5.2.1822). Zij hebben vier kinderen.⁸² Slotenmaker van Haecke is zes keer vinder tussen 1780 en 1791 en deken in 1788-90.⁸³ Tot aan zijn overlijden woont hij in de Kuypersstraete nr. 13, *Cuijpersplaetse van suijden*.⁸⁴

Gouverneur Juliaen Lebret (ca. 1737-9.4.1803) is afkomstig uit La Bigne in de Calvadosstreek van Normandië. Hij huwt in 1767 met Maria Pulincx. Zij hebben tussen 1769 en 1779 acht kinderen.⁸⁵ Slotenmaker Lebret is vinder in 1771-1772 en 1776-1778, deken in 1775-1776 en gouverneur in 1781-1783.⁸⁶ In 1770 koopt het echtpaar Lebret een huis op de Mallebergplaats, op de hoek met de straat

80 RAB, Verzameling Stad Brugge, Registers van Wettelijke Passeringen door de klerken van de Vierschaar van de stad Brugge (depot notaris A. De Busschere, 1919), klerk Boudewijn Boone, 782, akte 5.11.1782, f. 14v-15v.

81 Katelijnestraat 74, C10/17, Oude Gentweg 60, C13/34 en West-Gistelhof 20, E16/50, met resp. 5, 2 en 3 deuren en vensters en een belastingaanslag van 79, 28 en 22 ponden. SAB, MA, Bestand Deuren en Vensters, [ca. 1800], C10/17 en E16/50; Legger Grondbelasting 1799-1802, artikel 1127.

82 SAB, OA, Sint-Salvatorsparochie 2de portie, 39, I, Doopakte, 7.10.1751; Stad Brugge, Trouwregister, 1781, Sint-Jacobsparochie, Trouwakte, 24.4.1781; Stad Brugge, Doopregisters 1784, 1786 en 1791, II, Sint-Jacobsparochie, Doopakte 15.7.1784, 7.1.1786 en 31.10.1791; SAB, MA, Bevolkingsregisters, 1790-1812, E1/25; MA, Burgerlijke Stand, Overlijdens, 1835, 908.

83 SAB, OA, 114, Registers van de Wetsvernieuwingen, Smeden, 1762-1795.

84 Deze straat wordt ook Coornbloemstraetje, Rue de la fleur de blé of Kleijne Cuijperstraet genoemd. SAB, MA, Bevolkingsregisters, 1790-1812, E1/25; Burgerlijke Stand, Overlijdens, 1822, 146; RAB, Erfenisaangiften, Francisca Bauwens, 26.2.1822, film nr. 011, akte nr. 5561; SAB, MA, Bevolkingsregisters, 1809-1830, 21-EF-1, 146; Burgerlijke Stand, Overlijdens, 1835, 908.

85 SAB, OA, Stad Brugge, Sint-Walburgaparochie, 10, Trouwakte, 7.7.1767 en Doopakte 2.1.1769; Sint-Walburgaparochie, 11, Doopakte 14.7.1770, 2.4.1772, 26.6.1773, 22.8.1774, 3.8.1775, 7.8.1777 en 13.7.1779; MA, Burgerlijke Stand, Overlijdens, 1802-1803 (l'an XI), 757.

86 SAB, OA, 114, Registers van de Wetsvernieuwingen, Smeden, 1762-1795.

naar Sint-Walburga, voor 160 ponden groten. Zij verkopen het huis in 1794 aan priester Charles van Hoogeweghe.⁸⁷ In juli 1786 koopt Lebret voor 592-8-2 ponden groten wisselgeld een huis aan de Spiegelrei nr. 25, *aan de noordzijde van de reye, beneden de Carmersbrug en bij de Torrebrug*, dat vroeger bestond uit twee huizen, *de grooten bae[r]s en de cleenen bae[r]s*. Zeven maanden later verkoopt hij het huis aan Joseph Hellebout voor 750 ponden groten wisselgeld. In 1789 verbindt Marie Jeanne van Overloop, *gedivorceerde huisvrouw van Joseph Hellebout*, op dit en twee andere huizen als verzekering ten voordele van Julien Lebret voor 200-0-0 ponden een obligatie met interesten van haar en haar gescheiden man.⁸⁸ Omstreeks 1800 betaalt hij belastingen voor vier huizen.⁸⁹ In 1775 is Lebret confrater *in het order van de borgers* van de Brugse Academie.⁹⁰ Van 1774 tot 1797 betaalt de Academie hem 30-17-10 ponden groten voor smeedwerk. Na het overlijden van Juliaen Lebret in 1803 ontvangt zijn weduwe van de Academie nog 3-11-8 ponden groten voor de periode 1799-1802.⁹¹

Frans Rosse[e]l [Rosel, Roussel] (ca. 1715-31.1.1791) verdient als klerk van het ambacht der smeden 15-0-0 ponden groten per jaar tussen 1773 en 1784. De naam van klerk Rossel wordt nadien niet meer in de rekeningen van het ambacht vermeld tot en met de rekening 1787-1788. In dat jaar is Francois de Visscher *tweeden clercq*

87 SAB, OA, 197, Klerken van de Vierschaar, 149, Boudewijn Boone, Akte 20.3.1770, f. 118v-120v; Registers van de Zestendelen, JAN/0220, 26.3.1794, f. 2057. n.v.d.r.: Carolus van Hooghewege (~1754-+1832) was koster in de H.Bloedkapel en kapelaan in de Sint-Donaaskathedraal (BRUGGE, *Bisschoppelijk Archief*, N66).

88 RAB, Verzameling Stad Brugge, Registers van Wettelijke Passeringen door de klerken van de Vierschaar van de stad Brugge (depot notaris A. De Busschere, 1919), klerk Boudewijn Boone, 783, akte 7.1.1786, fol. 24r-26r; klerk Karel Donny, 749, akte 16.2.1787 en 751, akte 11.9.1789.

89 Burgstraat 1, B1/15, bewoond door Pierre Morreije, parapluhandelaar, Philipstockstraat 24, B1/17, bewoond door de weduwe Barthel, winkelier, Philipstockstraat 26, B1/18, woonhuis van Lebret, en Vulderstraat (47?), B10/62, met resp. 5, 4, 6 en ? deuren en vensters en een belastingaanslag van 69, 68, 114 en 23 ponden. SAB, MA, Bestand Deuren en Vensters, [ca. 1800], B1/15, B1/16 en B1/17; Legger Grondbelasting 1799-1802, artikel 474.

90 SAB, OA, 409, Academie, 19, Reglement Academie, Generaale lyste der confraters van de Koninklyke Academie der Schilder-Beeldhouw en Bouw-konsten, opgerecht binnen de Stad Brugge, 1775.

91 SAB, OA, 409, Academie, 108, Rekening 1802-1803; DENDOoven, *De Brugse Academie*, hoofdstuk 2, p. 45-46.

van desen ambaghte, waaraan 10-19-2 ponden per jaar wordt betaald. De niet nader benoemde andere klerk krijgt 11-5-0 ponden. In 1788-1789 verdienen de Visscher en de andere klerk resp. 12-18-6 en 7-0-0 ponden groten.⁹² *Nagelmaecker* François Rossel woont in 1748 met zijn echtgenote en twee kinderen jonger dan 14 jaar in de Jacobynestraete.⁹³ Hij hertrouwt in 1776 met [Marie] Theresia Roose (ca. 1738-14.12.1815). Dit is zijn derde huwelijk. Na zijn overlijden in 1791 woont zijn weduwe met hun zoon Albert François (1.2.1781-14.5.1845), slotenmaker, in de Leemputstraat 21-22. Later woont zij in de Oude Gentweg 24.⁹⁴

92 RAB, AR, 393, Ambachten, Smeden, Rekeningen 1762-1789.

93 SAB, OA, Bestand Volkstelling 1748, Zestendeel Sint-Donaas, p.11.

94 SAB, OA, Stad Brugge, Parochie O.L.Vrouw 2de portie, 45, Akte 28.4.1776; Parochie Sint-Salvator 2de portie, 40, Trouwakte, 19.5.1776; Doodregister 1791, Parochie Sint-Salvator 1ste portie, Akte, 31.1.1791; MA, Bevolkingsregisters, 1790-1812, D13[/21-22], 186 en 187; Burgerlijke stand, Huwelijken, 1809, 170; Bevolkingsregisters, 1809-1830, 11-C-3, 025; Burgerlijke stand, Overlijdens, 1815, 971.